

УДК 37.001.035

Химинець В.В.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Сучасна освіта повинна відповідати потребам соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, сприяти особистості самовизначатися і самореалізовуватися, творчо і ефективно працювати. Саме тому система сучасної еколого-економічної освіти скеровується на створення інноваційного середовища в країні, особливо це важливо для регіонів, де запроваджується концепція сталого розвитку.

Ключові слова: суспільство, еколого-економічна освіта, інноваційне середовище, Карпатський регіон.

Постановка проблеми. Сьогодні вже зрозуміло, що в основу природоспоживацької діяльності людства потрібно поступово закладати новий світогляд – еколого-економічну парадигму – ідею сталого розвитку. У таких підходах акценти у розвитку науково-технічного прогресу потрібно змістити з техногенно-економічного на гуманістично-екологічне спрямування, а природні ресурси слід розглядати не тільки як засіб розвитку продуктивних сил, але й як фактор середовища, в якому живе людство. Світова спільнота поступово дійшла висновку, що для реалізації ідеї сталого розвитку на тій чи іншій території, особливо це стосується гірських регіонів, перш за все необхідно еколого-економізувати сучасне урбанізоване життя і, насамперед, освіту.

Актуальність дослідження. Питання про сталий розвиток, механізми та інструменти його запровадження в межах Карпатського регіону стали предметом наукових досліджень М. Долішнього, С. Дорогунцова, В. Кравціва, Т.І. Ткаченко, В. Федорченко, М. Хвесика та інших вітчизняних вчених. Роль та завдання освіти в питаннях сталого розвитку країни та її регіонів аналізуються в працях М.Дробнохода, С.Дорогунцова, М.Крисаченко, В.Химинця та інших вчених. Разом з тим, сьогодні питання сталого розвитку та вплив освіти на соціально-економічний розвиток територій Карпатського регіону достатньо ще не вивчені, зокрема, відсутні концептуальні погляди на еколого-економічне навчання в освітніх закладах гірського регіону, який прагне розвиватися за законами та принципами сталого розвитку.

Мета дослідження. Узагальнити та запропонувати інноваційні підходи щодо організації еколого-економічної освіти в освітніх закладах Закарпатської області, де запроваджується концепція сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія сталого розвитку передбачає, що продуктивні сили, структура економіки, рівень та

характер використання природних ресурсів (земельних, водних і мінерально-сировинних), масштаби і напрями вкладання фінансових ресурсів, організація техніко-технологічного прогресу будь-якого регіону мають бути узгоджені не лише з поточними, а й з перспективними потребами соціуму. Під сталим розвитком суспільства слід розуміти еколого-економічну ситуацію, коли вплив на природне середовище перебуває в межах господарської ємності ландшафту, коли природна основа існування людини внаслідок її діяльності (насамперед виробничої) не руйнується.

У таких підходах основна увага акцентується на гуманістичній спрямованості принципів, засобів і цілей сталого розвитку [10]. Важливою умовою такого розвитку є визнання достатньої межі задоволення потреб суспільства, тобто обмеження споживацьких запитів, прагнень та інстинктів кожної людини. Концепцію сталого розвитку слід розглядати не в плані досягнення певної системи показників на планеті, у країні, чи регіоні у відповідні строки, а як напрям розвитку, в якому мають рухатися суспільство, народи, держави, їх регіони, окремі особистості сьогодні, завтра і в майбутньому.

Зреалізувати ідею сталого розвитку можна лише за умов усвідомлення та дотримання таких вимог та установок [8, с.112]:

- висхідний економічний розвиток у відриві від екології призведе до перетворення Землі в пустелю;

- нові соціальні та екологічні ідеї без економічного розвитку неможливі, вони закріплюють бідність і несправедливість;

- екологія без права на дію неможлива, право на дію без екології є шляхом до колективного знищення.

Вважається, що еколого-економічні проблеми виникають тоді, коли з певних причин у природних екосистемах порушується стабільність матеріальних, енергетичних, біологічних та інформаційних процесів. З часом все більш очевидним стає, що забезпечити умови оптимального розвитку суспільства без всебічного врахування можливих екологічних наслідків усіх соціально-політичних та економічних проектів – неможливо. Для виявлення оптимальних форм взаємодії

людини з довкіллям, крім чинників антропогенного походження, потрібно враховувати і можливі зміни в біосфері. Тобто, ідея сталого розвитку відіграє потужну інтегративну функцію, бо її евристична і організуюча роль проявляється як в галузі раціонального природокористування, так і в прийнятті складних політичних і економічних рішень, у процесах державотворення і концепціях подальшого розвитку людства, окремих країн та їх регіонів [5, с.12].

У цьому контексті саме рівень еколого-економічних знань та культура особистості і соціуму в цілому, визначають стан природного довкілля і внутрішній світ кожної людини. При цьому особливого значення набуває процес виховання в кожній людині сучасного еколого-економічного світогляду, бережливого ставлення до природи, розуміння домінант природних благ над штучно створеними матеріальними цінностями, усвідомлення розумної необхідності власних потреб, відсутності споживацької психології, готовності добровільно підпорядкувати свої інтереси законам природи, інтересам розвитку суспільства. Особливо це важливо для гірських регіонів Закарпаття, які надзвичайно вразливі до інтенсивного людського впливу [9].

У Закарпатському регіоні темпи деградування «сфери життя» значно перевищують темпи усвідомлення населенням і владою цього надзвичайно небезпечного процесу. Регіон характеризується різномірною системою виробничих відносин, упродовж останніх століть його основні виробничі потужності орієнтувались на наявні сировинні можливості та комплектуючі вироби. Панівне місце в структурі діючих виробничих галузей займають енерговитратні лісопереробний і сировинно-видобувний комплекси. Нарощування обсягів виробництва в цих галузях весь час супроводжувалося створенням хімічних і лісохімічних потужностей, хронічним відставанням технологій від світових стандартів, неконтрольованою появою і нагромадженням різноманітних токсичних відходів, техногенним навантаженням на довкілля регіону. Особливо великої шкоди довкіллю Закарпатського регіону наносить споживацьке ставлення до основного природного багатства – лісів. Науково не обґрунтовані великі рубки лісу в останні два століття призвели до зменшення їх площ, порушили вікову структуру, зменшили природний приріст деревини, нанесли шкоду водоутворюючій системі, стали причиною частих стихійних лих (повені, зсуви, селеві потоки, змив родючого ґрунту, буреломи тощо). Поступово Закарпаття з «перлини України» перетворилося на екологічно усереднений регіон техногенно забрудненої країни [9].

У той же час успіх, становлення і розвиток постіндустріального суспільства значною мірою залежить від створеної освітньої системи та умов її функціонування в країні, а в регіоні – від створеного освітнього середовища, яке визначається формою і змістом освітньої діяльності, знаннями,

творчим потенціалом, професійною майстерністю і загальною педагогічною культурою освітян. Одним із важливих завдань для сьогоденної педагогічної науки і практики є пошук ефективної системи освіти, яка відповідала б потребам соціально-економічного і культурного розвитку сталого суспільства, сприяла вчителю у його прагненні творчо й ефективно працювати та допомагала кожному, хто прагне самовизначитися і самореалізуватися в існуючому соціально-економічному та культурному середовищі. Слід усвідомлювати, що саме сучасна освіта через формування відповідних фахових і загальних компетенцій у кожного члена суспільства відповідає за організацію оптимального функціонування соціуму та розробку і впровадження інноваційних технологій у всіх сферах суспільного життя. Насамперед це важливо для сфери матеріалізованого виробництва, в якому створюється основна частка вального продукту в сучасних країнах. Якщо цими загальновідомими постулатами нехтувати, то в суспільстві закономірно починають пожинати плоди бюрократії, казнокрадства і корупції.

Удосконалення навчально-виховного процесу в сучасних умовах здійснюється в контексті таких глобальних освітніх тенденцій [3,4]:

- **масовий характер** освіти та її неперервність;
- **адаптація** освітнього процесу до запитів і потреб особистості;
- **орієнтація навчання на інновації**, особистість, забезпечення можливостей її саморозвитку та саморозкриття, загальні та фахові компетенції;
- **людиноцентристське** спрямування освіти та гуманістична спрямованість інноваційних процесів;
- **організаційні, структурні та змістові** нововведення в навчально-виховний процес, підпорядковані принципу «**освіта упродовж всього життя**».

За таких умов зростають вимоги не тільки до якості, але й до модернізації та вдосконалення, на основі запровадження інноваційних технологій в організацію та зміст навчально-виховного процесу, сучасної освіти. Йдеться насамперед про залучення педагогів-практиків у творчу діяльність та дослідницько-експериментальну роботу і формування в них нових підходів до еколого-економічних знань.

Науково-методична робота в навчальних закладах розглядається [2, с. 9-10] як цілісна система підвищення науково-теоретичного і загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки й професійної майстерності педагогів, формування у них готовності до самоосвіти, саморозвитку. Загалом система науково-методичної роботи покликана задовольняти потреби розвитку й оновлення освіти, інтереси педагогічних колективів та окремих вчителів у постійному підвищенні фахового рівня відповідно до кон'юнктури ринку

педагогічної праці, виступати засобом соціального захисту освіти і освітян. Система науково-методичної роботи в контексті сталого розвитку регіону має бути спрямована на формування еколого-економічної культури педагогів, неперервного оновлення та прирощення їх знань, продукування нових педагогічних ідей, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду в цій галузі.

Суттєвою особливістю є те, що методична робота в сучасних освітніх закладах гірських регіонів Закарпаття, де запроваджується концепція сталого розвитку, мала б мати суто науково-дослідний характер. Новий зміст освіти, освоєння нових навчальних програм, створення авторських програм, викладання нетрадиційних дисциплін, пошук оригінальних методик викладання – усе це має сприяти вчителю і учням стати на шлях творчої дослідницької роботи.

На сучасному етапі розвитку освіти внутрішньошкільну науково-методичну роботу доцільно вести за такими основними напрямками [2, с.11-12]:

- удосконалення змісту науково-методичної роботи, забезпечення її національної спрямованості відповідно до економічних, політичних, соціально-культурних умов розбудови й оновлення української загальноосвітньої школи;

- поглиблення філософсько-педагогічних знань, що спрямовані на відродження та розвиток національної освіти в Україні, вивчення педагогами теорії і методики навчання та виховання, основ психології, етики, естетики, поглиблення науково-теоретичної підготовки з предмета та методики його викладання з урахуванням вимог Закону про мови в Україні;

- вивчення діалектики та принципів розбудови української національної школи; збагачення педагогічних кадрів надбаннями української етнопедagogіки, науки, культури; вивчення питань теорії і досягнень науки в галузі викладання предмета, володіння сучасною науковою методологією;

- освоєння методики викладання даного предмета; випереджувальний розгляд питань методики вивчення складних розділів навчальних програм з демонструванням відкритих (показових) уроків; удосконалення методики застосування наочних посібників, технічних засобів навчання, дидактичних матеріалів;

- освоєння та практичне застосування теоретичних положень загальної дидактики, методів і прийомів активізації навчальної діяльності школярів і формування в них наукового світогляду, керуючись вимогами етнопедagogіки;

- систематична інформація про нові методичні рекомендації, публікації щодо змісту та методики навчально-виховної роботи, глибоке вивчення відповідних державних і нормативних документів.

Методологічною основою змісту еколого-економічної освіти в Закарпатському регіоні мають

стати регіональні географічні та природно-кліматичні особливості краю, які складають основу національних та загальнолюдських цінностей, зосередженість на актуальних регіональних проблемах та перспективних інтересах людей, які тут живуть. Зміст сучасної еколого-економічної освіти має базуватися на людиноцентристській парадигмі та закладати фундамент для побудови сталого суспільства. В цьому контексті одним із важливих напрямів діяльності педагогічного колективу є визначення мети еколого-економічного навчання та виховання учнів і втілення її у своєрідній прогностичній моделі випускника даного навчального закладу.

У цілому ж науково-методична робота є складовою єдиної системи безперервної освіти педагогічних працівників і розуміється як цілісна, заснована на досягненнях науки, передового досвіду і взаємопов'язаних заходів, дій, засобів, спрямованих на підвищення професійної майстерності кожного педагога, збагачення і розвиток творчого потенціалу кожного педагогічного колективу, а в кінцевому рахунку – на досягнення оптимальних результатів освіти, виховання і розвитку особистості в умовах сталого розвитку регіону.

Йдеться, насамперед, про залучення педагогів-практиків у творчу діяльність та дослідницько-експериментальну роботу і формування в них нових підходів до організації еколого-економічної освіти, сучасного розуміння поняття «сталий розвиток регіону» [8, с. 114].

Інновації в освіті. Сучасна освіта, окрім надання знань, має прищепити молодій людині здатність самостійно засвоювати знання, оволодівати потрібною інформацією та творчо осмислювати її. Тобто освіта покликана навчити майбутнього громадянина на основі отриманих знань критично і творчо мислити, використовувати знання як у професійній, так і в суспільно-політичній діяльності. Освіта наповнює людину духовністю, змушує її замислюватися над сутністю і цінностями свого існування. Саме освіта окреслює для людини основні контури світу справжньої, а не масової культури, в яку вписані дійсні цінності, саме освіта переконує в тому, що добро і краса не менш важливі для життя, ніж добробут і технічні пріоритети сучасного життя. Тільки освіта формує особистість – відповідального творця власного життя і громадянина країни. Сьогодні такою може бути лише освіта інноваційна. У свою чергу, лише освічена, творча людина може бути здатною до змін, до інновацій, і, що головне, до системного інноваційного мислення, усвідомлених і цілеспрямованих дій. Тільки творчо сформована особистість стає активним суб'єктом суспільних відносин [7, с.88].

Для України, в якій регіони відрізняються за політичними уподобаннями, релігійною та культурною ментальністю, інноваційна стратегія в політичному плані розглядається як вагомий важіль, здатний не лише зупинити деструктивні

процеси, але їй сприяти підвищенню інноваційного потенціалу суспільства, який являє собою спроможність функціонуючих систем створювати, сприймати інновації і своєчасно позбавлятися застарілого. Зумовлено це тим, що інноваційний розвиток освіти в Україні супроводжується інтеграцією науково-освітнього потенціалу як по вертикалі, так і по горизонталі. Зрозуміло, що, якщо в освітньому просторі конкретного регіону створити умови, сприятливі для поширення педагогічних інновацій, то інтеграційні процеси в країні протікатимуть продуктивніше, а перспективи розвитку суспільства будуть очевиднішими. В таких умовах інтенсивно посилюється тенденція до технологізації педагогічних процесів шляхом впровадження новітніх технологій, методик, сучасних інформаційних засобів навчання, які в цілісному своєму поєднанні закладають основу інноваційного розвитку не тільки освітньої галузі, але й всієї країни.

Інноваційна освітня діяльність [7, с.157]:

- створює нові освітні технології;
- формує новий світогляд вчителя;
- впливає на формування всебічно

розвинутого учня;

- сприяє створенню нових управлінських взаємовідносин та структур;
- створює оптимальні умови для взаємодії школи із суспільством.

Введемо поняття, якими найбільш часто користуються, характеризуючи та здійснюючи інноваційну освітню діяльність.

Технологія – це, в першу чергу, форма реалізації людського інтелекту, в якій відображаються вміння людини використовувати сукупність знань про методи і засоби проведення певного виробничого процесу, в результаті якого відбувається якісна зміна того, що є суб'єктом технології. Технологія не допускає варіативності, її головне призначення – отримати гарантований результат.

Педагогічна технологія – своєрідна конкретизація методики, проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці; змістова техніка реалізації навчально-виховного процесу; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково обгрунтований проект навчально-виховного процесу і має вищий рівень ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж традиційні методики навчання й виховання.

Інноваційна педагогічна технологія – цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження у практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів.

Педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень щодо різноманітних педагогічних проблем. **Прямим продуктом** інновацій є: нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та

методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. **Побічним продуктом** інновацій є: зростання педагогічної майстерності вчителя і керівника, рівня його культури, мислення, світогляду.

Під інноваційним розвитком освіти слід розуміти комплекс створених та запроваджених організаційних та змістових нововведень, розвиток низки факторів та умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу освітньої системи. Такий складний психолого-педагогічний процес вимагає чітко спланованих системних дій з боку всіх освітянських структур, які в своїй сукупності складають основу інноваційної політики [7, с.92-94].

Інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення та прогнозування на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на активні та конструктивні дії в швидкозмінних ситуаціях.

Інноваційність середовища передбачає утвердження відповідального способу життя людини в суспільстві та відповідального ставлення суспільства до кожної особистості зокрема. Звідси зрозуміло, що, окрім науки, у забезпеченні інноваційного типу розвитку економіки і суспільства в цілому провідну роль відіграє освіта. За таких умов зростають вимоги не тільки до якості сучасної освіти, але й до науково-методичної підготовки вчителя.

Визначальні ознаки інноваційного супроводу навчально-виховного процесу:

- демократичність – можливість урахування різних підходів, точок зору, колегіальність у прийнятті певного рішення;
- ситуація вибору – створення кількох варіантів програм, моделей діяльності, технологій, які забезпечують передумови для свідомого вибору;
- самореалізація – розкриття особистісного потенціалу кожного учасника педагогічного процесу;
- співтворчість – спільна діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних і якісних результатів;
- синергетичність – нелінійність, нестабільність як процесуальні характеристики та самоорганізація системи науково-методичного супроводження.

Створення інноваційного середовища в навчально-виховному закладі (регіоні, державі) вимагає наявності наступності таких умов [10,11]:

- загальне розуміння необхідності введення інновації в навчально-виховний процес (від директора школи до учня) та створення відповідної матеріально-технічної бази;

- відповідний професійний фаховий рівень учителів закладу (їх фахова освіта, системна робота для підвищення кваліфікації, діяльність методичних рад тощо);

- залучення науковців – працівників вузів, інститутів післядипломної педагогічної освіти;

- **науково обґрунтований вибір інновації** для конкретного навчального закладу (мета, цілі, фаховий рівень учителів тощо). Вибір має бути узгодженим із створеним інноваційним середовищем у школі, його мають підтримати по вертикалі (рай(міск) відділи (управління), обласні департаменти освіти, міністерство освіти) і по горизонталі – вчителі, громадськість, батьки, учні;

- **юридичне забезпечення інноваційного процесу.** Саме від цього фактору залежить клімат у колективі, де запроваджується інновація і мотивація до інноваційної діяльності всіх учасників.

Варто усвідомити, що інновація не може бути ідеєю на показ, черговим педагогічним проєктом. Ефект можуть створити і прості педагогічні рішення або навіть навчальні трюки. Ефективність досягають тільки через комплексну планомірну роботу, яка спирається на психолого-педагогічну науку.

Інтегративними ознаками інноваційної навчально-виховної системи є:

- наявність загальної мети і призначення, які задаються і неперервно корегуються суспільством;

- ефективна система управління – цілеспрямованість організаційних та функціональних векторів її діяльності;

- взаємозалежність структурних елементів у горизонтальному і вертикальному напрямках;

- відкритість всіх складових освітньої системи для впливу з боку соціуму і здатність до кореляційного розвитку разом з ним;

- неперервний вплив зовнішніх глобалізаційних і внутрішніх факторів на розвиток та існування системи та її підсистем.

На розв'язання цих завдань має бути спрямована діяльність районних (міських) методичних кабінетів, які є інформаційними, науково-методичними, навчальними, координуючими центрами безперервного підвищення кваліфікації освітян в областях. Стратегія еколого-економічної освіти має базуватися на сучасному принципі випереджальності науки над природоперетворювальною діяльністю людей. Тільки інтелект і еколого-економічна культура, тобто безперервна освітянська виховна робота, можуть позитивно вплинути на мораль суспільства і перевести його взаємовідносини з біосферою на шлях розумно обґрунтованого існування та сталого розвитку.

Висновки. Ефективність запровадження концепції сталого розвитку в Карпатському регіоні значною мірою визначається змістом і якістю освіти – організацією навчально-виховного процесу (ДНЗ, школи, ВНЗ) і вимагає, щоб науково-методична робота в галузі охорони і збереження довкілля носила прогностичний, системний, комплексний характер. Сучасна освіта покликана формувати еколого-економічні загальні і фахові компетенції громадянина. Для цього в освітньому полі регіону необхідно розбудувати інноваційне середовище, а науково-методичну роботу всіх освітніх структур скерувати в русло науково-дослідницької інноваційної діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. Методические основы: учеб.-метод. пособие/ Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 184 с.
2. Жерносеk І.П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі: навч.-метод. посібник/ І.П.Жерносеk. – К.: ІЗМН, 1998. – 160 с.
3. Кремень В.Г. Інноваційність в освіті як вимога часу/ В.Г. Кремень// Інновації в освіті. – Ялта, 2010. – С. 7 – 13.
4. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. – К., 2001. – 24 с.
5. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: монографія / М.А. Хвесик, В.А. Голян. – К.: Кондор, 2007. – 480 с.
6. Химинець В.В. Науково-методичні аспекти підвищення фахової майстерності вчителів /В. Химинець// Вісник післядипломної освіти. – 2005. – В.1. – С. 78 – 88.
7. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність: монографія / В.В. Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.
8. Химинець В.В. Еколого-економічна освіта в контексті сталого розвитку: навч.-метод. посібник/ В.В. Химинець. – Ужгород: Два кольори, 2009. – 220 с.
9. Химинець В. Психолого-педагогічні основи еколого-економічного навчання і виховання в умовах сталого розвитку Закарпаття/ В.Химинець// Гірська школа Українських Карпат. – 2008-2009.– № 4-5. – С. 200 – 206.
10. Химинець В.В. Інноваційно-гуманістичне спрямування сучасної освіти /В.Химинець// Педагогіка і психологія. – 2010. – №3(68). – С. 15 – 24.
11. Химинець В.В. Науково-методичні аспекти створення інноваційного середовища в освітніх закладах Закарпаття /В. Химинець// Освіта Закарпаття. – 2012. – № 15. – С. 3 – 11.

REFERENCES

1. Babanskyj Ju.K. Optymyzacyja uchebno-vospytateljnogho processa. Metodicheskye osnovy: ucheb-metod. posobyje/ Ju.K. Babanskyj. – М.: Pedagoghyka, 1982. – 184 s.

2. Zhernosek I.P. Naukovo-metodychna robota v zagaljnoosvitnij shkoli: Navch.-metod. posibnyk/ I.P.Zhernosek. – K.: IZMN, 1998. – 160 s.
3. Kremenj V.Gh. Innovacijnistj v osviti jak vymogha chasu/ V.Gh. Kremenj// Ynnovacyy v obrazovanny. – Jalta, 2010. – S.7 – 13.
4. Nacionaljna doktryna rozvytku osvity Ukrajinj v KhKhI stolitti. – K., 2001. – 24 s.
5. Khvesyk M.A. Instytucionaljna modelj pryrodokorystuvannja v umovakh globaljnykh vyklykiv: monografija / M.A. Khvesyk, V.A. Gholjan. – K.: Kondor,2007. – 480 s.
6. Khymynecj V.V. Naukovo-metodychni aspekty pidvyshhennja fakhovoji majsternosti vchyteliv /V. Khymynecj// Visnyk pisljadyplojnoji osvity. – 2005. – V.1. – S. 78 – 88.
7. Khymynecj V.V. Innovacijna osvijnja dijajlnistj: monografija / V.V. Khymy- necj. – Ternopilj: Mandrivecj, 2009. – 360 s.
8. Khymynecj V.V. Ekologho-ekonomichna osvita v konteksti stalogho rozvytku: navch.-metod. posibnyk/ V.V. Khymynecj. – Uzhghorod: Dva koljory, 2009. – 220 s.
9. Khymynecj V. Psykologho-pedagoghichni osnovy ekologho-ekonomichnogho navchannja i vykhovannja v umovakh stalogho rozvytku Zakarpattja/ V.Khymynecj// Ghirsjka shkola Ukrajinjsjkykh Karpat. – 2008-2009.– № 4-5. – S. 200 – 206.
10. Khymynecj V.V. Innovacijno-ghumanistychne sprjamuvannja suchasnoji osvity /V.Khymynecj// Pedagoghika i psykologhija. – 2010. – №3(68). – S. 15 – 24.
11. Khymynecj V.V. Naukovo-metodychni aspekty stvorennya innovacijnogho seredovyshha v osvitnikh zakladakh Zakarpattja /V. Khymynecj// Osvita Zakarpattja. – 2012. – № 15. – S. 3 – 11.